

DOI: <https://doi.org/10.32626/2309-9763.2020-28-212-223>
УДК 373.5:63-057.84

Андрощук Ірина Василівна,

доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри технологічної та
професійної освіти і декоративного мистецтва
Хмельницького національного університету,
Хмельницький, Україна.
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8054-5574>
ivandroshchuk@ukr.net

Андрощук Ігор Петрович,

доктор педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри технологічної та
професійної освіти і декоративного мистецтва
Хмельницького національного університету,
Хмельницький, Україна.
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5490-1566>
lemen77@ukr.net

ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПОЗАУРОЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ УЧИТЕЛЯМИ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ТА ТЕХНОЛОГІЙ

Анотація. У статті висвітлено проблеми організації позаурочної діяльності учнів. Виокремлено два основні напрями досліджень із порушеної проблеми: перший пов'язаний із вивченням теорії та методики підготовки педагогів до організації позаурочної діяльності; другий – з окресленням напрямів позаурочної діяльності учнів і методикою їх реалізації в контексті проблем виховання. Встановлено, що недостатню увагу приділено науково-технічному, зокрема художньо-технічному, напрямку позаурочної діяльності учнів. З'ясовано, що вчителі трудового навчання та технологій переважно не знають компонентів структури й вимог до розроблення програм для гурткових занять; ототожнюють типи гурткових занять із типами уроків за дидактичною метою; мають недостатній рівень знань щодо видів документації письмового інструктування і вимог до їх розроблення. Виявлено, що під час їхньої підготовки недостатньо уваги приділялося висвітленню теоретичних і методичних засад організації позаурочної діяльності учнів, зокрема гурткової роботи. Виокремлено основні проблеми щодо реалізації завдань позаурочної художньо-технічної діяльності учнів за результатами опитування студентів спеціальності «Середня освіта (трудове навчання та технології)»: недостатнє забезпечення навчально-методичними комплексами для реалізації різних напрямів позаурочної діяльності учнів, зокрема художньо-технічної; низький рівень матеріально-технічного забезпечення; відсутність нормативно-правової бази, що регламентує позаурочну діяльність учнів; невідповідність освіти педагогічних працівників, які провадять позаурочну діяльність. Визначено основні напрями розв'язання проблем щодо організації позаурочної діяльності учнів: для вчителів трудового навчання – проведення методичних семінарів, курсів з метою підвищення рівня знань щодо особливостей позаурочної діяльності, вимог і принципів організації, форм організації позаурочної діяльності та їх структурних компонентів; вимог до

розроблення методичного забезпечення зокрема для гурткових занять; для студентів спеціальності Середня освіта (трудове навчання та технології) – введення відповідних тем з дисципліни «Теорія та методика трудового навчання», дисципліни «Теорія та методика позаурочної діяльності учнів», що сприяло би підвищенню рівня готовності майбутніх фахівців до успішної реалізації завдань позаурочної діяльності учнів.

Ключові слова: *вчителі трудового навчання та технологій; позаурочна діяльність, підготовка до позаурочної художньо-технічної діяльності, учні.*

1. ВСТУП / INTRODUCTION

Постановка проблеми. Основоположною ідеєю Концепції Нової української школи є потреба у конкурентоспроможних та успішних на ринку праці фахівцях, що вміють окреслювати цілі та досягати їх, критично мислити, працювати в команді, а головне – навчатися впродовж життя [1]. Тобто, на сьогодні особливо важливим є підготовка педагогів, здатних організовувати безперервний і цілеспрямований освітній процес під час урочної й позаурочної діяльності учнів. Саме позаурочна діяльність на засадах добровільності, відсутності вікових обмежень дає змогу співпрацювати громадським організаціям, закладам освіти та батькам, реалізуючи принцип «навчання впродовж життя». Для успішного його втілення необхідно підготувати фахівців, готових до організації та провадження позаурочної діяльності за різними її напрямками і формами. Відповідно до Матеріалів Круглого столу «Позашкільна освіта в умовах реформування системи освіти України» [2], позаурочною діяльністю охоплені майже 1 млн. 539 тис. вихованців, що становить 41,5 % дітей шкільного віку. У контексті цього простежується невідповідність між кількістю дітей, які мають бажання бути залученими до позаурочної діяльності, та наявністю вчителів, готових до організації цього виду діяльності учнів. Це зумовлює необхідність виокремлення основних проблем щодо організації позаурочної діяльності учнів та обґрунтування напрямів їх вирішення.

Аналіз останніх досліджень. На підставі всебічного осмислення наукових праць виокремлено два основні напрями досліджень із порушеної проблеми: перший пов'язаний із вивченням теорії й методики підготовки педагогів до організації позаурочної діяльності; другий – з окресленням напрямів позаурочної діяльності учнів та методикою їх реалізації в контексті проблем виховання.

Зазначимо, що проблема підготовки майбутніх учителів до педагогічної діяльності, зокрема і позаурочної, в межах першого виділеного напрямку, поставала об'єктом поліаспектного аналізу в працях багатьох науковців. Теорію і практику професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій обґрунтовано в працях О. Авраменка [3], В. Бойчука [4], А. Гедзика [5], М. Корця [6], Л. Оршанського [7], В. Стешенка [8], О. Торубари [9], А. Цини [10], В. Юрженка [11], С. Ящука [12] та ін. Другий аспект досліджень задекларованої проблеми пов'язаний із виокремленням напрямів позаурочної діяльності учнів і методикою їх реалізації в контексті питань виховання обґрунтовано в працях І. Бежа [13], О. Биковської [14], В. Вербицького [15], Л. Делінгевич [16], В. Онищука [17], Є. Пахомової [18], Г. Пустовіта [19] та ін.

У багатьох розвідках позаурочна діяльність витлумачена як важливий складник виховання особистості, розвитку її особистісних якостей, творчих здібностей, зокрема: виховання гуманістично спрямованої особистості підлітка в позаурочний час [20]; виховання культури міжетнічних взаємин старшокласників у позаурочній діяльності [21]; виховання в учнів 5 – 7 класів шкіл-інтернатів позитивного ставлення до праці у

позаурочній діяльності [22]; виховання толерантності в учнів 5 – 7 класів шкіл-інтернатів у позаурочній діяльності [23]; громадянське виховання учнів основної школи в позаурочній діяльності [24]; гуманізація взаємин учителів і старшокласників у позаурочній роботі загальноосвітньої школи [25]; розвиток творчих здібностей учнів під час вивчення елементів електроніки на уроках фізики й у позаурочній роботі [26]; формування техніко-конструкторських знань, умінь і навичок учнів загальноосвітніх навчальних закладів сільської місцевості в позаурочний час [27]; методичні основи організації позаурочної роботи з історії в профільних класах [28]; педагогічні засади позаурочної виховної роботи у вищих навчальних закладах I – II рівнів акредитації [16] та ін. Однак в цих працях недостатньо уваги приділено саме виокремленню проблем організації позаурочної діяльності учнів. Тому в контексті сучасних тенденцій в освіті постає необхідність у їх визначенні та виокремленні напрямів їх вирішення під час підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій.

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ / AIM AND TASKS

Метою статті є визначення проблем щодо організації позаурочної діяльності учнів та обґрунтування напрямів їх вирішення. Зазначену мету було конкретизовано в таких **завданнях**: 1) за результатами анкетування, бесіди з викладачами закладів вищої освіти й учителями трудового навчання та технологій, студентами, учнями виокремити основні проблеми щодо організації позаурочної діяльності учнів; 2) визначити напрями вирішення визначених проблем щодо організації позаурочної діяльності учнів.

3. МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH METHODOLOGY

У ході дослідження використовувалися такі методи: *теоретичні*: теоретичний аналіз, синтез, порівняння й узагальнення наукових досліджень; вивчення Законів України, положень, концепцій та інших нормативних документів щодо організації освітнього процесу й безпосередньо позаурочної діяльності учнів; узагальнення; *емпіричні*: діагностичні (анкетування, бесіди з викладачами закладів вищої освіти й вчителями трудового навчання та технологій, студентами, метод аналізу результатів діяльності; *математичного оброблення даних* – для опрацювання одержаних даних і встановлення кількісних залежностей між явищами та процесами, що досліджувались.

Для з'ясування проблем в організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів проведено опитування, у якому взяли участь 365 учнів 6 – 11 класів закладів загальної середньої освіти, 92 вчителі трудового навчання та технологій, 321 студент спеціальності 014.10 «Середня освіта (трудове навчання та технології)» закладів вищої освіти Хмельницької, Вінницької, Черкаської та Сумської областей. Стан підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів досліджено за такими напрямами: перший передбачав загальну характеристику вчителів, які організують позаурочну діяльність; другий – опис основних проблем, що постають під час її провадження; третій – аналіз охоплення учнів позаурочною діяльністю. Необхідно зазначити, що в дослідженні взяли участь учителі трудового навчання та технологій, які організують позаурочну діяльність учнів різного віку та мають різний педагогічний стаж.

4. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH FINDINGS

Як засвідчують результати дослідження, лише 73,91 % учителів, відповідальних за організацію позаурочної діяльності учнів, мають належну освіту; у 26,09 % учителів –

відсутня така освіта, із них 9,78 % – не мають педагогічної освіти. Становить занепокоєння той факт, що позаурочну діяльність учнів організують переважно вчителі, стаж яких понад 20 років – 53,27 %, від 15 до 20 років – 25,00 %. Констатовано тенденцію до відсутності бажання у випускників педагогічних спеціальностей закладів вищої освіти, зокрема в учителів трудового навчання та технологій, працювати за фахом. Це доводять і результати дослідження: учителі, стаж роботи яких менший від одного року, – 2,17 %, від 1 до 5 років – 5,43 %, від 5 до 10 років – 7,61 %.

Основною формою позаурочної діяльності в закладах загальної середньої освіти є гуртки, тому для з'ясування охоплення учнів позаурочною діяльністю учасникам опитування запропоновано відповісти на запитання «Скільки гуртків Ви ведете?» За результатами опитування підсумовано, що численна кількість учителів трудового навчання та технологій (40,22 %) не організують позаурочну діяльність учнів та не керують нею. Це можна пояснити різними причинами: відсутністю потреби з боку учнів або вчителів в організації позаурочної діяльності учнів; недостатнім рівнем готовності педагогів до організації позаурочної діяльності учнів; браком необхідних матеріально-технічних умов для організації позаурочної діяльності учнів та ін. Необхідно зауважити, що багато учителів трудового навчання та технологій ведуть один гурток (40,22 %) і два гуртки (13,04 %), лише несуттєва кількість осіб (6,52 %) – три й більше гуртків.

Серед основних напрямів позаурочної діяльності учнів, що реалізують учителі трудового навчання та технологій, зафіксовано такі: художньо-естетичний (63,34 %), науково-технічний (26,34 %, із них 15,84 % – художньо-технічний напрям), туристично-краєзнавчий (10,32 %). Ці відомості дають підстави говорити про недостатню увагу до науково-технічного, зокрема художньо-технічного, напрямку позаурочної діяльності учнів. Учителям трудового навчання та технологій простіше залучати учнів до позаурочної художньо-естетичної діяльності. Це аргументоване недостатнім рівнем їхньої готовності до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів. Згідно з результатами дослідження, виявлено відсутність дисциплін під час підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій, що розкривали б теоретичні та методичні засади організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів, зокрема гурткової роботи.

На запитання «Чи опановували Ви у закладі вищої освіти навчальні дисципліни, пов'язані з організацією й методикою позаурочної діяльності учнів та гурткової роботи?» лише 57,61 % респондентів дали стверджувальну відповідь, натомість 42,39 % – наголосили на відсутності в процесі професійної підготовки таких курсів. Із тих осіб, хто вивчав названі дисципліни, лише 43,35 % респондентів зауважили, що під час підготовки в закладах вищої освіти навчалися розробляти програми для позаурочної діяльності учнів і навчально-методичне забезпечення загалом. Констатовано прикрий факт, що 56,65 % респондентів говорить про відсутність уваги на таких аспектах під час їхньої підготовки у закладах вищої освіти. Недостатній рівень готовності майбутніх учителів трудового навчання та технологій до розроблення програм для позаурочної діяльності учнів і навчально-методичного забезпечення ускладнює реалізацію цих напрямів методичної роботи й у професійній діяльності. Зокрема, 24,75 % учителів зазначили, що не існує потреби в розробленні програм для позаурочної діяльності учнів, а також наголосили на доцільності використання вже готових програм; 36,84 % – визнали наявні труднощі під час розроблення програм через відсутність необхідних методичних знань і вмій; 38,41 % – повністю готові до такого виду методичної роботи. Серед опитаних самостійно розробляють навчально-методичне забезпечення для позаурочної діяльності учнів лише 76,78 % учителів, інші 23,22 % осіб відчують певні труднощі, пов'язані з недостатнім рівнем методичної підготовки. Це позначається на організації виставок учнівських робіт за результатами їхньої позаурочної художньо-технічної діяльності. У межах запитання

«Як часто Ваші учні беруть участь у виставках із художньо-технічної творчості?» учителі трудового навчання та технологій повідомили таке: часто беруть участь – 60,87 %; рідко – 15,22 %; майже не долучаються – 17,39 %; не беруть участі – 6,52 % респондентів.

У контексті дослідження наукову цінність становлять відповіді вчителів трудового навчання та технологій на запитання «Які проблеми у Вас виникають під час організації позаурочної діяльності учнів?». До основних проблем респонденти віднесли такі: відсутність навчально-методичних комплексів для позаурочної діяльності учнів – 96,74 %; незадовільний стан матеріально-технічного забезпечення – 82,61 %; відсутність необхідних знань і вмінь для розроблення навчально-методичної документації з метою організації позаурочної діяльності – 69,57 %; недостатній рівень знань щодо організації та провадження позаурочної діяльності – 45,65 %; низький рівень мотивації учнів до художньо-технічної діяльності – 25,00 %.

Отже, рівень теоретичної та методичної підготовки не дає змоги на належному рівні розробляти навчально-методичну документацію й дидактичні засоби, організовувати позаурочну учнів, умотивовуючи доцільність корективів у змісті підготовки майбутніх фахівців. У процесі опитування з'ясовано, що вчителі трудового навчання та технологій переважно не знають компонентів структури й вимог до розроблення програм для гурткових занять; ототожнюють типи гурткових занять із типами уроків за дидактичною метою; мають недостатній рівень знань щодо видів документації письмового інструктування (інструкційні, технологічні й інструкційно-технологічні карти, алгоритмічні приписи, картки-завдання для виконання практичної роботи та ін.) і вимог до їх розроблення.

Згідно з результатами опитування, переважна кількість учнів (75,07 %) відвідує гуртки, однак велика частина (24,93 %) усе ж таки не бере участі в позаурочній, що засвідчує недостатню профорієнтаційну роботу з боку керівників гуртків. Цікавими є відповіді учнів, які відвідують гуртки (75,07 %), із приводу їхньої кількості: 31,5 % учнів відвідують лише один гурток, 21,95 % – два гуртки, 21,62 % – три й більше гуртків. Важливо констатувати, що серед учнів, які відвідують гуртки, багато осіб не обмежується лише одним гуртком. Це дає підстави говорити про всебічність їхніх пізнавальних інтересів та водночас вимагає чіткої організації позаурочної діяльності учнів загалом і художньо-технічної зокрема. Зазначимо, що серед найбільш відвідуваних гуртків учні назвали такі: спортивні (49,58 %), гуманітарні (42,16 %), художньо-естетичні (34,67 %), художньо-технічні (32,17 %), науково-технічні (27,67 %), екологічні (19,42 %) і туристично-краєзнавчі (13,54 %). Підсумовано, що позаурочна діяльність учнів нерідко ототожнена із заняттями, що проводять репетитори з навчальних предметів, зміст яких становить труднощі або з яких учень планує скласти зовнішнє незалежне оцінювання.

У межах запитання «Який гурток Ви хотіли б відвідувати?» найчастіше учні зазначали такі назви гуртків: художнього оброблення матеріалів (57,84 %), фотовідеогурток (46,12 %), із різних ремесл (43,27 %, зокрема бісероплетіння, макраме, декупаж, вишивка й різьблення по деревині), електроприладний (35,65 %), природничий (33,19 %), ремонту автомобілів (32,45 %), малювання (31,54 %), крою та шиття (28,34 %), електромонтажу (21,16 %), конструювання моделей літаків (19,94 %), радіотехніки (14,78 %) та ін. Серед чинників, які стимулюють залучення учнів до позаурочної діяльності, виокремлено такі: можливість пізнання цікавого й нового (65,43 %); ознайомлення з новими й цікавими людьми; навчання самостійного виготовлення речей, які матимуть практичне застосування (51,38 %); активний саморозвиток у перспективі на майбутню професію (42,17 %); покращення здоров'я та підтримування здорового способу життя (стосується спортивних гуртків; 40,84 %); поява нових друзів завдяки чудовому керівнику (25,08 %). Основну причину незацікавленості гуртками учні вбачають у

недостатньому рівні знань та великій кількості інформації, яку подає керівник на гуртковому занятті. Респонденти, які дали відповідь «не цікаво відвідувати гурток», не змогли чітко аргументувати свою думку. Очевидно, що вони не вибирали гурток самостійно, а зробили це під впливом батьків або вчителів.

Відповідно до отриманих результатів анкетування, численна кількість учнів залучена до позаурочної діяльності з різних напрямів. Багато гурткових занять пов'язані з декоративно-прикладним мистецтвом і художньо-технічною творчістю. Вчителі трудового навчання та технологій не мають належного рівня теоретичної й методичної підготовки, що не дає їм змоги на високому рівні організувати позаурочну художньо-технічну діяльність учнів. Такий стан умотивовує доцільність переосмислення підходів до професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій у закладах вищої освіти, формування їхньої готовності до організації художньо-технічної діяльності учнів. Наявність проблем щодо організації позаурочної художньо-технічної діяльності засвідчують результати опитування студентів спеціальності 014.10 «Середня освіта. Трудове навчання та технології». Серед основних проблем реалізації завдань позаурочної художньо-технічної діяльності учнів студенти виокремили такі: недостатнє забезпечення навчально-методичними комплексами для реалізації різних напрямів позаурочної діяльності учнів, зокрема художньо-технічної (65,25 %); низький рівень матеріально-технічного забезпечення (56,78 %); відсутність нормативно-правової бази, що регламентує позаурочну діяльність учнів (32,56 %); невідповідність освіти педагогічних працівників, які провадять позаурочну діяльність (31,89 %).

Після проходження практики в закладах позашкільної освіти студенти наголосили на недостатньому рівні методичної підготовки педагогічних працівників, які провадять позаурочну художньо-технічну діяльність учнів; відсутності в більшості педагогічних працівників умінь використовувати сучасні інноваційні технології (педагогічні й технологічні) у позаурочній художньо-технічній діяльності учнів; браку зацікавленості через низький рівень заробітної плати. Особливу увагу студенти зосередили на необхідності широкого використання під час організації позаурочної діяльності інформаційно-комунікаційних технологій, які містять потужний потенціал для мотивації й стимулювання навчально-пізнавальної діяльності учнів; на активному впровадженні сучасних технік художнього оброблення конструкційних матеріалів.

Для узгодження із сучасними вимогами й програмами позаурочної діяльності учнів потрібно переосмислювати та оновлювати зміст підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій. Доповнювати зміст навчальних дисциплін темами, які б висвітлювали такі питання: позаурочна діяльність учнів як складник освітнього процесу, особливості позаурочної діяльності вчителів трудового навчання та технологій, освітні заклади та установи, що проводять позаурочну роботу з учнями, форми організації позаурочної діяльності учнів, гурток – основна форма позаурочної діяльності, методи позаурочної художньо-технічної діяльності учнів, особливості проектування змісту позаурочної діяльності учнів, документація для провадження позаурочної художньо-технічної діяльності учнів, особливості взаємодії учасників освітнього процесу в позаурочній діяльності.

Важливий складник оновлення підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної діяльності учнів – проходження педагогічної практики. З огляду на це, важливим є залучення майбутніх учителів трудового навчання та технологій до позаурочної діяльності учнів під час педагогічних практик. Під час практики в закладах позашкільної освіти майбутні вчителі трудового навчання та технологій не лише ознайомлюються з організацією та плануванням роботи гуртків, позашкільних установ, а й беруть активну участь у роботі методичних об'єднань, нарад, зборів, інших органів самоврядування закладу позашкільної освіти, у заходах,

пов'язаних з організацією освітнього процесу; ведуть навчально-методичну документацію, пов'язану з виконанням посадових обов'язків керівника гуртка; розробляють необхідні додаткові методичні й дидактичні матеріали; організують і проводять заняття гуртка і т.д.

З метою підвищення рівня готовності до організації позаурочної діяльності учнів для вчителів трудового навчання доцільним є проведення методичних семінарів, курсів з метою підвищення рівня знань щодо особливостей позаурочної діяльності, вимог та принципів організації, форм організації позаурочної діяльності та їх структурних компонентів; вимог до розроблення методичного забезпечення зокрема для гурткових занять.

5. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ / CONCLUSIONS AND PROSPECTS FOR FURTHER RESEARCH

Таким чином, з'ясовано, що вчителі трудового навчання та технологій мають недостатній рівень знань щодо структури й вимог до розроблення навчальних програм для організації позаурочної діяльності, зокрема гуртків; видів документації письмового інструктування і вимог до їх розроблення та ін.; студенти спеціальності «Середня освіта (трудове навчання та технології)» відмічають: недостатнє забезпечення навчально-методичними комплексами для реалізації різних напрямів позаурочної діяльності учнів; невідповідність освіти педагогічних працівників, які провадять позаурочну діяльність. В контексті виявлених проблем перш за все вважаємо за доцільне реалізовувати наступні напрями, що сприятимуть розв'язанню виокремлених проблем: оновлювати зміст підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій з урахуванням теоретико-методичних особливостей організації позаурочної діяльності учнів та їх активне залучення під час педагогічних практик до організації позаурочної діяльності учнів. Для вчителів трудового навчання вважаємо за доцільне проведення методичних семінарів, курсів з метою підвищення рівня знань щодо особливостей позаурочної діяльності, вимог та принципів організації, форм організації позаурочної діяльності та їх структурних компонентів; вимог до розроблення методичного забезпечення тощо. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні зарубіжного досвіду організації позаурочної діяльності учнів та обґрунтуванні методики її організації на засадах інтеграції сучасних педагогічних технологій та технологій оброблення конструкційних матеріалів.

6. СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ТРАНСЛІТЕРАЦІЯ / REFERENCES (TRANSLITERATED)

1. Концепція Нової української школи. Доступно: <<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>> [Дата звернення 10 Квітня 2020].
2. Матеріали до «круглого столу» «Позашкільна освіта в умовах реформування системи освіти України» 5 червня 2015 року (підготовлені МОН України). Доступно: <<http://mportal.rada.gov.ua/news/Novyny/111235.html>> [Дата звернення 11 Квітня 2020].
3. Авраменко, О. Б., 2013. Система «техносвіт – технологічна освіта»: теоретико-методичний аспект: монографія, Умань: ПП Жовтий, 294 с.
4. Бойчук, В. М., 2017. Теоретичні і методичні основи художньо-графічної підготовки майбутнього вчителя технологій, *Автореферат дисертації доктора педагогічних наук: 13.00.04, Вінницький держ. пед. ун-т ім. Михайла Коцюбинського*, Вінниця, 47 с.

5. Гедзик, А. М., 2011. Система підготовки майбутнього вчителя технологій до викладання курсу креслення в загальноосвітніх навчальних закладах : *дисертації доктора педагогічних наук: 13.00.02, Уманський держ. пед. ун-т ім. П. Тичини, Умань, 517 с.*
6. Корець, М. С., 2007. Теорія і практика технічної підготовки вчителів трудового навчання : *дисертації доктора педагогічних наук: 13.00.04, Національний пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, Київ, 537 с.*
7. Оршанський, Л. В., 2008. Художньо-трудова підготовка майбутніх учителів трудового навчання: монографія, Дрогобич: Швидко Друк, 278 с.
8. Стешенко, В. В., 2004. Теоретико-методичні засади фахової підготовки майбутнього вчителя трудового навчання в умовах ступеневої освіти: монографія, Слов'янськ: СДПУ, 188 с.
9. Торубара, О. М., 2009. Формування готовності у майбутніх учителів трудового навчання до використання інформаційних технологій, *Автореферат дисертації доктора педагогічних наук: 13.00.04, Ун-т вищої освіти АПН України, Київ, 32 с.*
10. Цина, А. Ю., 2011. Особистісно орієнтована професійна підготовка майбутніх учителів технологій: теоретико-методичний аспект: монографія, Полтава: ПНПУ, 355 с.
11. Юрженко, В. В., 2014. Теоретичні засади змісту і структури освітньої галузі «Технологія» в основній школі : *дисертації доктора педагогічних наук: 13.00.02, Національний пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, Київ, 542 с.*
12. Ящук, С. М., 2016. Теоретико-методичні засади професійної підготовки магістрів технологічної освіти у вищих педагогічних навчальних закладах, *Автореферат дисертації доктора педагогічних наук: 13.00.04, 13.00.02, Уманський держ. пед. ун-т ім. П. Тичини, Умань, 42 с.*
13. Бех, І. Д. 2018. Особистість на шляху до духовних цінностей: монографія, Київ–Чернівці: «Букрек», 296 с.
14. Биковська, О. В., 2008. Теоретико-методичні основи позашкільної освіти в Україні, *Автореферат дисертації доктора педагогічних наук: 13.00.01, Національний пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, Київ, 44 с.*
15. Вербицький, В. В., 2004. Розвиток позашкільної еколого-натуралістичної освіти в Україні (1925–2000 рр.), *Автореферат дисертації доктора педагогічних наук: 13.00.01, Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка, Київ, 48 с.*
16. Делінгевич, Л. В., 2008. Педагогічні засади позаурочної виховної роботи у вищих навчальних закладах I–II рівнів акредитації, *Автореферат дисертації кандидата педагогічних наук: 13.00.07, Ін-т пробл. виховання АПН України, Київ, 19 с.*
17. Онищук, В. О., 1964. *Дидактичні умови усвідомлення учнями навчального матеріалу (V – VIII класи).* Київ: Рад. школа, 168 с.
18. Пахомова, Є. М., Дуганова, Л. П., 2006. *Вчитель у професійному конкурсі: навч.-метод. посіб.* Москва: АПКіППРО, 168 с.
19. Пустовіт, Г. П., Тихенко, Л. В. 2008. Позашкільна освіта і виховання: дидактичні основи методів навчання і виховання: Монографія. Суми: ВТД «Університетська книгарня», Кн. 2, 272 с.
20. Лисенко, О. М., 2008. Виховання гуманістично спрямованої особистості підлітка у позаурочний час, *Автореферат дисертації кандидата педагогічних наук: 13.00.07, Ін-т пробл. виховання АПН України, Київ, 20 с.*
21. Назаренко, Г. А., 2007. Виховання культури міжетнічних відносин старшокласників у позаурочній діяльності, *Автореферат дисертації кандидата педагогічних наук: 13.00.07, Ін-т пробл. виховання АПН України, Київ, 20 с.*

22. Марущак, В. С., 2006. Виховання позитивного ставлення до праці в учнів 5-7 класів шкіл-інтернатів у позаурочній діяльності, *Автореферат дисертації кандидата педагогічних наук: 13.00.07, Ін-т пробл. виховання АПН України, Київ, 20 с.*
23. Бернадська, Л. В., 2009. Виховання толерантності в учнів 5-7 класів шкіл-інтернатів у позаурочній діяльності, *Автореферат дисертації кандидата педагогічних наук: 13.00.07, Ін-т пробл. виховання АПН України, Київ, 20 с.*
24. Рехтета, Л. О., 2003. Громадянське виховання учнів основної школи в позаурочній діяльності, *Автореферат дисертації кандидата педагогічних наук: 13.00.07, Ін-т пробл. виховання АПН України, Київ, 20 с.*
25. Мазуріна, В. О., 1999. Гуманізація взаємин учителів і старшокласників у позаурочній роботі загальноосвітньої школи, *Автореферат дисертації кандидата педагогічних наук: 13.00.01, Ін-т пробл. виховання АПН України, Київ, 17 с.*
26. Кухарчук, Р. П., 2005. Розвиток творчих здібностей учнів при вивченні елементів електроніки на уроках фізики і в позаурочній роботі, *Автореферат дисертації кандидата педагогічних наук: 13.00.02, Національний пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, Київ, 20 с.*
27. Мельничук, В. П., 2005. Формування техніко-конструкторських знань і вмінь учнів сільської школи в позаурочний час, *Автореферат дисертації кандидата педагогічних наук: 13.00.02. Національний пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, Київ, 20 с.*
28. Моцак, С. І., 2011. Методичні основи організації позаурочної роботи з історії в профільних класах, *Автореферат дисертації кандидата педагогічних наук: 13.00.02, Інститут педагогіки НАПН України, Київ, 19 с.*

ON THE PROBLEM OF ORGANIZING EXTRACURRICULAR ACTIVITIES OF PUPILS BY HANDICRAFT AND TECHNOLOGY TEACHERS

Iryna Androshchuk,

Doctor of Sciences in Pedagogy, Associate Professor,
Professor at the Department of Technological and
Professional Education and Decorative Arts,
Khmelnyskyi National University,
Faculty of Humanities and Pedagogy,
Khmelnyskyi, Ukraine,
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8054-5574>
ivandroshchuk@ukr.net

Ihor Androshchuk

Doctor of Sciences in Pedagogy, Associate Professor,
Head of the Department of Technological and
Professional Education and Decorative Arts,
Khmelnyskyi National University,
Faculty of Humanities and Pedagogy,
Khmelnyskyi, Ukraine
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5490-1566>
lemen77@ukr.net

Abstract. The paper deals with the problem of organizing extracurricular activities of pupils. It singles out the two main areas of research on the problem under study: the first one is related to studying the theory and methods of training teachers to organize extracurricular activities; the second one involves outlining the areas of extracurricular

activities of pupils and the methods of their realization in the context of problems of education. The paper states that researchers pay insufficient attention to scientific and technical, in particular artistic and technical, areas of extracurricular activities of pupils. It shows that handicraft and technology teachers mostly do not know the components of the structure and the requirements for developing programmes of club classes, identify the types of club classes with types of lessons based on the didactic purpose and have little knowledge about the types of documents of written instructions and the requirements for their elaboration. It proves that their training is not focused on highlighting theoretical and methodological principles of organizing extracurricular activities of pupils, including club work. According to the survey of students majoring in secondary education (handicrafts training and technologies), the main problems in the realization of tasks of extracurricular artistic and technical activities of pupils are as follows: insufficient provision of educational and methodological complexes needed for the realization of different areas of extracurricular artistic and technical activities of pupils; lack of the necessary facilities and legal framework regulating extracurricular activities of pupils; certain inconsistency between the education of teaching staff engaged in extracurricular activities. The paper also determines the main areas in solving problems in the organization of extracurricular activities of pupils: for handicraft and technology teachers – the organization of methodological seminars and courses which are aimed at increasing the level of their knowledge about the features of extracurricular activities, requirements, principles and forms of extracurricular activities organization and their structural components; the requirements for elaborating methodological support of club classes; for students majoring in secondary education (handicrafts training and technologies) – the introduction of relevant topics within the courses on theory and methods of handicrafts training and theory and methods of extracurricular activities of pupils, which can increase the level of readiness of future specialists to successfully realize the tasks of extracurricular activities of students.

Keywords: extracurricular activities; handicraft and technology teachers; training for extracurricular artistic and technical activities; pupils.

REFERENCES (TRANSLITERATED)

1. Kontsepsiia Novoi ukrainskoi shkoly. Retrieved April 20, 2020, from <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
2. Materialy do «kruhloho stolu» «Pozashkilna osvita v umovakh reformuvannia systemy osvity Ukrainy» 5 chervnia 2015 roku (pidhotovleni MON Ukrainy). Retrieved April 11, 2020, from <http://mportal.rada.gov.ua/news/Novyny/111235.html>.
3. Avramenko, O. B., 2013. Systema «tekhnosvit – tekhnolohichna osvita»: teoretyko-metodychnyi aspekt: Monohrafiia, Uman: PP Zhovtyi, 294 s.
4. Boichuk, V. M., 2017. Teoretychni i metodychni osnovy khudozhno-hrafichnoi pidhotovky maibutnoho vchytelia tekhnolohii, *Avtoreferat dysertatsii doktora pedahohichnykh nauk: 13.00.04, Vinnytskyi derzh. ped. un-t im. Mykhaila Kotsiubynskoho*, Vinnytsia, 47 s.
5. Hedzyk, A. M., 2011. Systema pidhotovky maibutnoho vchytelia tekhnolohii do vykladannia kursu kreslennia v zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladakh: *dysertatsii doktora pedahohichnykh nauk: 13.00.02, Umanskyi derzh. ped. un-tet im. P. Tychny, Uman*, 517 s.

6. Korets, M. S., 2007. Teoriia i praktyka tekhnichnoi pidhotovky vchyteliv trudovoho navchannia: *dysertatsii doktora pedahohichnykh nauk: 13.00.04, Natsionalnyi ped. un-t im. M. P. Drahomanova*, Kyiv, 537 s.
7. Orshanskyi, L. V., 2008. Khudozhno-trudova pidhotovka maibutnykh uchyteliv trudovoho navchannia: monohrafiia, Drohobych: Shvydko Druk, 278 s.
8. Steshenko, V. V., 2004. Teoretyko-metodychni zasady fakhovoi pidhotovky maibutnoho vchytelia trudovoho navchannia v umovakh stupenevoi osvity: monohrafiia, Sloviansk: SDPU, 188 s.
9. Torubara, O. M., 2009. Formuvannia hotovnosti u maibutnykh uchyteliv trudovoho navchannia do vykorystannia informatsiinykh tekhnolohii, *Avtoreferat dysertatsii doktora pedahohichnykh nauk: 13.00.04, Un-t vyshchoi osvity APN Ukrainy*, Kyiv, 32 s.
10. Tsyna, A. Yu. 2011. Osobystisno oriientovana profesiina pidhotovka maibutnykh uchyteliv tekhnolohii: teoretyko-metodychnyi aspekt: Monohrafiia, Poltava: PNP, 355 s.
11. Iurzhenko, V. V., 2014. Teoretychni zasady zmistu i struktury osvitnoi haluzi «Tekhnolohiia» v osnovnii shkoli: *dysertatsii doktora pedahohichnykh nauk: 13.00.02, Natsionalnyi ped. un-t im. M. P. Drahomanova*, Kyiv, 542 s.
12. Iashchuk, S. M., 2016. Teoretyko-metodychni zasady profesiinnoi pidhotovky mahistriv tekhnolohichnoi osvity u vyshchyykh pedahohichnykh navchalnykh zakladakh, *Avtoreferat dysertatsii doktora pedahohichnykh nauk: 13.00.04, 13.00.02, Umanskyi derzh. ped. un-tet im. P. Tychyny*, Uman, 42 s.
13. Bekh, I. D. 2018. Osobystist na shliakhu do dukhovnykh tsinnosti: monohrafiia, Kyiv–Chernivtsi: «Bukrek», 296 s.
14. Bykovska, O. V., 2008. Teoretyko-metodychni osnovy pozashkilnoi osvity v Ukraini, *Avtoreferat dysertatsii doktora pedahohichnykh nauk: 13.00.01, Natsionalnyi ped. un-t im. M. P. Drahomanova*, Kyiv, 44 s.
15. Verbytskyi, V. V., 2004. Rozvytok pozashkilnoi ekoloho-naturalistychnoi osvity v Ukraini (1925–2000 rr.), *Avtoreferat dysertatsii doktora pedahohichnykh nauk: 13.00.01, Kyivskyi natsionalnyi un-t im. Tarasa Shevchenka*, Kyiv, 48 s.
16. Delinhevych, L. V., 2008. Pedahohichni zasady pozaurochnoi vykhovnoi roboty u vyshchyykh navchalnykh zakladakh I–II rivniv akredytatsii, *Avtoreferat dysertatsii kandydata pedahohichnykh nauk: 13.00.07, In-t probl. vykhovannia APN Ukrainy*, Kyiv, 19 s.
17. Onyshchuk, V. O., 1964. *Dydaktychni umovy usvidomlennia uchniamy navchalnoho materialu (V – VIII klasy)*. Kyiv: Rad. shkola, 168 s.
18. Pakhomova, Ye. M., Duhanova, L. P., 2006. *Vchytel u profesiinomu konkursi: navch.-metod. posib*. Moskva: APKiPPRO, 168 s.
19. Pustovit, H. P., Tykhenko, L. V. 2008. Pozashkilna osvita i vykhovannia: dydaktychni osnovy metodiv navchannia i vykhovannia: Monohrafiia. Sumy: VTD «Universytetska knyharnia», Kn. 2, 272 s.
20. Lysenko, O. M., 2008. Vykhovannia humanistychno spriamovanoi osobystosti pidlitka u pozaurochnyi chas, *Avtoreferat dysertatsii kandydata pedahohichnykh nauk: 13.00.07, In-t probl. vykhovannia APN Ukrainy*, Kyiv, 20 s.
21. Nazarenko, H. A., 2007. Vykhovannia kultury mizhetnichnykh vidnosyn starshoklasnykiv u pozaurochnii diialnosti, *Avtoreferat dysertatsii kandydata pedahohichnykh nauk: 13.00.07, In-t probl. vykhovannia APN Ukrainy*, Kyiv, 20 s.
22. Marushchak, V. S., 2006. Vykhovannia pozytyvnoho stavlennia do pratsi v uchniv 5-7 klasiv shkil-internativ u pozaurochnii diialnosti, *Avtoreferat dysertatsii kandydata pedahohichnykh nauk: 13.00.07, In-t probl. vykhovannia APN Ukrainy*, Kyiv, 20 s.

23. Bernadska, L. V., 2009. Vychovannia tolerantnosti v uchniv 5–7 klasiv shkil-internativ u pozaurochnii diialnosti, *Avtoreferat dysertatsii kandydata pedahohichnykh nauk: 13.00.07, In-t probl. vykhovannia APN Ukrainy*, Kyiv, 20 s.
24. Rekhteta, L. O., 2003. Hromadianske vykhovannia uchniv osnovnoi shkoly v pozaurochnii diialnosti, *Avtoreferat dysertatsii kandydata pedahohichnykh nauk: 13.00.07, In-t probl. vykhovannia APN Ukrainy*, Kyiv, 20 s.
25. Mazurina, V. O., 1999. Humanizatsiia vzaiemyn uchyteliv i starshoklasnykiv u pozaurochnii roboti zahalnoosvitnoi shkoly, *Avtoreferat dysertatsii kandydata pedahohichnykh nauk: 13.00.01, In-t probl. vykhovannia APN Ukrainy*, Kyiv, 17 s.
26. Kukharchuk, R. P., 2005. Rozvytok tvorchykh zdibnostei uchniv pry vyvchenni elementiv elektroniky na urokakh fizyky i v pozaurochnii roboti, *Avtoreferat dysertatsii kandydata pedahohichnykh nauk: 13.00.02, Natsionalnyi ped. un-t im. M. P. Drahomanova*, Kyiv, 20 s.
27. Melnychuk, V. P., 2005. Formuvannia tekhniko-konstruktorskykh znan i vmin uchniv silskoi shkoly v pozaurochnii chas, *Avtoreferat dysertatsii kandydata pedahohichnykh nauk: 13.00.02, Natsionalnyi ped. un-t im. M. P. Drahomanova*, Kyiv, 20 s.
28. Motsak, S. I., 2011. Metodychni osnovy orhanizatsii pozaurochnoi roboty z istorii v profilnykh klasakh, *Avtoreferat dysertatsii kandydata pedahohichnykh nauk: 13.00.02, Instytut pedahohiky NAPN Ukrainy*, Kyiv, 19 s.

DOI: <https://doi.org/10.32626/2309-9763.2020-28-223-235>
УДК 378.147.091.31:17.036.1:373.3.011.3-51

Бахмат Наталія Валеріївна,

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри теорії та методик початкової освіти
Кам'янець-Подільського національного університету
імені Івана Огієнка,
Кам'янець-Подільський, Україна.
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6248-8468>
bahger.teacher@gmail.com

РОЗВИТОК СУБ'ЄКТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація. На основі аналізу наукових підходів до визначення сутності та специфіки прояву професійної суб'єктності майбутнього вчителя початкової школи обґрунтовано систему її розвитку в умовах закладу вищої освіти. Актуальність досліджуваної проблеми визначено значимою, оскільки сучасний педагог має бути активним, відповідальним, здатним до самоідентифікації власного розвитку, вибору індивідуальної траєкторії розвитку в освітньому просторі вишу.

Здійснено аналіз понять «суб'єктність» і «професійна суб'єктність майбутнього вчителя початкової школи», за результатами якого визначено підґрунтя суб'єктного та діяльнісного підходів у розумінні смислу і змісту дефініцій і визначення суб'єкта, який є інтегратором різноманітних видів діяльності особистості, включаючи навчальну, професійну, соціальну й інші. Ознаками моделювання професійної суб'єктності майбутнього вчителя початкової школи в освітньому процесі закладу вищої освіти визначено: виразну та детальну